

Toimittaja Risto Jussila. Puh. 040 5119526, sähköposti risto.s.jussila@gmail.com.
 Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://www.historianystav.fi>. Paino: Forssa Print.

Lukeminen kannattaa aina

■ Vanha tuttu sanonta kertoo, että lukeminen kannattaa aina. Lukemisen kannattavuus ei rajoitus vain uusiin kirjoihin; myös vanhoista klassikoista voi usein saada uusia oivalluksia. Koin tämän talvella, kuin luin – häpeäkseni myönnän, että vasta nyt – marsalkka **Mannerheimin** muistelmat, tämän kaksoisaisen yli 1000-sivuisen lukujärkäleen. Toinen mielenkiintoinen tuttavuus oli kirpputorilta löytämäni **Olof Enckellin** teos *Jääkärien tarina*. Lukeminen antoi ajattelun aihetta.

Vuoden 1918 sodasta on esitetty useita eri nimiä. Alkujaan vallalla oli nimi vapaussota. Lukukokemukseni perusteella vasta oivalsin, että tällä käsitteellä on enemmän kuin yksi merkitys. Jääkäreille se oli vapautusta Venäjän siron alta. Tämä tavoite oli koko jääkäriliikkeen perusajatus. Kun siis jääkärien pääjoukko saapui helmikuussa 1918 Vaasaan, tavoitteena oli vapauttaa Suomi ”ryssän kahleista”.

Myös Mannerheimille sota oli vapaussota. Hän ei kuitenkaan taistellut Venäjää vastaan. Hänelle vastustajana oli bolševismi. Minulle tuli tunne, että Mannerheim ei halunnut edes puhua vastustajista maanmiehinä. He olivat aivan väärille urille johdatettuja bolševikkejä. Tämä lienee itsestäänselvyys, mutta minulle se tuli jotenkin uudenmuotoisena ajatuksena.

Keskustelu sodan nimestä käy jostain kumman syystä edelleen kiivaana. Tulee mieleen, kuinka professori **Heikki Ylikankaan** paljon kiitosta parikymmentä vuotta sitten saanut teos Tie Tampereelle nostatti Etelä-Pohjanmaalla esiin miltei lynkkausmielialan. Pohjalaiset loukkaantuivat eritoten siitä, kun Ylikangas kirjoitti pohjalaisten läheneen vapaussotaan mutta huomasivatkin pian tullessaan sisällissotaan.

Enckellin teos on erikoinen kirja. Se kirjoitettiin ruotsiksi jatkosodan aikana. Suomeksi se ilmestyi vasta vuonna 1956.

En ole alkuperäistä tekstiä lukenut, joten en tiedä, onko suomennoksessa sota-ajan kirjoitustyyliä lievennetty. Jo suomennos on semmoista tekstiä, että olisi vaikea kuvitella sitä julkaistavaksi 1970-luvulla.

Olin kyllä tiennyt, että aluksi sotaopissa Saksassa oli parinsadan nuoren miehen ”Pfadfinder- eli partilaisjoukko”. Sittemmin se kasvoi lähes 2000 miehen joukoksi. Ainakin Enckellin kirjan mukaan laajennus oli hiuskarvan varassa, kun saksalaiset eivät olleet halukkaita siihen. Näyttämölle astui jääkäriliikkeen omituisin mies, Suomesta lähtemään joutunut lakimies **Fritz Wetterhof**. Enckellin mukaan Wetterhofin sinnikkyuden ansiosta suomalaiset saivat tahtonsa läpi. Sittemmin Wetterhof hävisi historian hämärään.

Mannerheimin muistelmissa huomio kiinnittyy siihen, että heti aluksi esiin tuodaan Mannerheimin erottaminen Suomen kadettikoulusta ja meno Nikolajevin ratsuväenkouluun Pietariin. Mutta erotettiin Mannerheim kadettikoulusta? Viime talvena tohtori **Teemu Keskisarja** päätteli mainiossa tv-sarjassaan, että Mannerheimille annettiin mahdollisuus erota koulusta. Se taas on jossain määrin eri asia kuin suora erottaminen. Olisiko tie auennut opintoihin Pietarissa, jos pohjalla olisi ollut erottaminen? Sitä voi vain arvailla.

Mutta mikä sitten oli syynä Mannerheimin poistamiseen kadettikoulun miesvahuudesta? Mannerheim oli vilkas ja valmis moniin kolttosiin. Vuonna 1986 hänelle riitti ja hän päätti uhmata kieltoa poistua koulun ulkopuolelle.

– Yöksi menin erään lähistöllä asuvan tutun henkikirjurin luo, jonka mahtava, kuin manan uumenista kohoava bassoääni, kalju päälaki ja tuuheita parta ovat vielä elävästi mielessäni. Hänen kodissaan makasin tilapäisessä vuoteessa, lasi maitoa yöpöydällä, kun koulun väepeli seuraavana aamuna herätti minut

Olof Enckellin teos on erikoinen kirja jääkäreistä

viedäkseen minut takaisin kasarmiin. Vuoteeseeni järjestämäni sijainen oli keksitty ja siitä oli syntynyt aika hälinä, hän muistelee.

Mistä ihmeestä vääpeli tiesi, mihin karkuri oli majoittunut? Mitä kauheaa kadetti oli yökylässä sitten oikein tehnyt? Nämä kysymykset eivät kirjasta selviä. Jokainen voi panna mielikuvituksen työhön. Keskisarjalla oli oma tulkintansa, joka saattaa olla ainakin hyvin lähellä totuutta.

Muistelmissa huomio kiinnittyy siihen, kuinka vähän Mannerheim kertoo henkilökohtaisista asioistaan. Avioitumisestaan hän kertoo vain yhdessä lyhyessä kappaleessa. Tyttäretkin mainitaan lähinnä vain ohimennen.

Muistelmakirjat ovat hyvin kirjoitettuja, ja suomenoskin on aivan laadukasta työtä. Tunnetusti muistelmien laadinnassa Mannerheimilla oli kirjuri ja ehkäpä haamukirjoittajanakin eversti **Aladár Paasonen**.

Mannerheim herättää edelleen monenmoisia tunteja. Osoituksena tästä on esimerkiksi kahden tunnetun tutkijan **Matti Klingin** ja **Juhani Suomen** keskinäinen sanailu tässä *Historian Ystävien* numerossa.

– RISTO JUSSILA

Klinge: Historian Ystävä antaa vääristyneen kuvan

■ **Risto Jussila** palaa Historian Ystävään Liiton jäsenlehdessä (1/16) arvosteluuni **Juhani Suomen** marsalkka **Mannerheimia** vuonna 1944 käsittelevästä kirjasta. Formulointi antaa kuitenkin aika vääristyneen kuvan siitä, mitä päiväkirjassani *Pinaatti ja Saint-Simon* olen kirjoittanut yli kymmenellä sivulla Suomen kirjasta. Arvosteluni on siis laaja ja mielestäni varsin perusteellisesti argumentoitu. Nyt sanotaan yllättävästi, ettei Mannerheimin ”vitkuttelua” saisi mielestäni kritisoida.

Kritisoin Suomen kuvausta tästä ”vitkuttelusta” ja siitä, ettei Suomi ymmärrä ”vitkuttelun” eli siis rauhanneuvotteluihin ryhtymisen hidastelun merkitystä. Toistan käsitykseni, että se oli viisasta niin kauan kuin tilanne Narvan rintamalla ja muualla Viron–Latvian suunnalla oli ”auki”, eikä Puna-armeija ollut saavuttanut tai saavuttamassa varmaa voittoa. Siihen saakka Saksa olisi voinut vielä yrittää, Lapista ja Norjasta, miehit-

tää Suomen tai osan siitä. Vielä aselevon jälkeen saksalaiset pyrkivät Suomen kimppuun, kuten maihinnousu yrityksessä Suursaareen.

Se, että Mannerheim lykkäsi päätöksentekoa, hermostutti monia. Mutta ennen Saksan alkavaa tappiota tällä pohjoisrintamalla myös kotimainen tyytymättömyys olisi voinut puhjeta aseelliseen toimintaan ja mahdollisen saksalaisen hyökkäyksen kannattamiseen. Armeija osoitti sitten lojaalisuutensa hallituksen ratkaisulle, mutta siitä ei etukäteen ollut varmuutta. Suomen armeijahan seisojia vielä voittamattomana Syvärillä.

Suomi esittää Mannerheimin ”vitkuttelun” marsalkan oikuttelun, väsymyksen turhautumisen näkökulmasta. Marsalkka ymmärsi kuitenkin että hänen täytyi kestää, koska hän personifioi koko Suomen valtion ja armeijan noina viikoina ja pelkällä olemassaolollaan antoi

jatkuvuutta ja legitimeettiä vaikeiden päätösten saamisesta hyväksytyksi nimenomaan armeijan piirissä.

Mannerheim oli sairas, yksinäinen ja onneton, yksinäisyyttä ja kuolemaa pelkäävä vanhus ja silti halusi noudattaa velvollisuuttaan. Sitä minusta Suomi ei ollenkaan ymmärrä pysähtyessään vanhan marsalkan heikkouden yksityiskohtiin ja suorastaan ilkkumiseen. Suomessa ei todellakaan ollut **Edwin Linkomiehen** hallituksen kukistumisen jälkeen ja uudessa kansainvälisessä tilanteessa kehtää muuta valtion ja kansan johtajaksi kelpaavaa, koska sotilasvaltaankaan ei voitu ryhtyä. **J. K. Paasikivi** tuli kuvaan vasta vähän myöhemmin – ja suuren epäluulon kauan saattelemana.

Toistan, että mielestäni **Stig Jägerskiöld** (jota Suomi ei kirjassaan edes mainitse) on jo kuvannut asian hyvin.

– MATTI KLINGE

Suomi: Klingen marski ja se toinen

■ Kulutin taannoin pari vuotta arkistoissa tavoitteena etsiä käsiini kaikki se **Mannerheimia** koskeva materiaali, joka tältä jäi vahingossa polttamatta. Siltä pohjalta syntyi tutkimus *Mannerheim – viimeinen kortti?*. Seurasin sen vastaanottoa huvittuneena, lievästi hämmentyneenäkin. Kansakunnan parhaat pojat nousivat kuin yhtenä miehenä vannomaan jälleen kerran vanhojen myyttien nimeen. Kun vastakkain olivat historialliset lähteet ja vankat uskomukset, ei keskusteluun kannattanut puuttua. Tulokoon jokainen uskollaan autuaaksi.

Yhtä vähän kannatti puuttua **Matti Klingen** päiväkirjasarjassa julkaistuuun arvosteluun. Klingehän esitti lähinnä väitteitä tukematta niitä minkäänlaisilla lähdetiedoilla. Vielä vähemmän vastaamiseen oli aihetta sen vuoksi, että hänen ulostuloaan leimasi lähinnä tuotuus siitä, että joku oli uskaltanut puuttua aiheeseen, jonka hän jo on ”tieteelle selittänyt”.

Klingen myöhemmistä hyökkäyksistä olen kuullut vain huhupuheita. Kun hän jatkaa niitä tälle lehdelle lähettämässään

kirjeessä, on aika puuttua siinä esitettyihin väitteisiin.

Klinge arvostelee minua siitä, etten ”ymmärrä” Mannerheimin ”vitkutellen” ts. pitkittäneen aselepo- ja rauhanneuvotteluihin ryhtymistä ”niin kauan kuin tilanne Narvan rintamalla ja muualla Viron–Latvian suunnalla oli auki”. Mutta juuri sillä syyllähän minäkin selitän marsalkan viivyttelyä. Rintamatilanne motivoi häntä lykkäämään ratkaisuja. Mutta se motivoi vain tietyn ajan.

Kun keisari **Aleksanteri I** moitti aikoinaan niitä, jotka olivat ”pettäneet Euroopan asian”, huomautti ruhtinas **Talleyrand**: ”Se on päivämääräkysymys, Sire!” Juuri siitä on kysymys Mannerheiminkin osalta. Ei yksi ainoa motiivi selitä hänen ”vitkutteluaan” loppukesän ja syksyn 1944 aikana. Suomenlahden etelärannikon merkitys alkoi haalistua jo Mannerheimin presidentiksi valinnan aikoihin, jolloin kenraaliluutnantti **Paavo Talvela** tiedotti Saksan päämajasta, että Saksan Pohjoinen Armeijaryhmä kykenisi Baltiassa vastahyökkäykseen aikaisintaan syyskuussa ja että sitä ennen ei

rintaman kestämisestä olisi minkäänlaisia takeita. Talvelan mukaan saksalaisilla ei selvästikään ollut rahkeita miehittää Ahvenanmaata.

Päämajan ulkomaanosasto kertoi, että Baltiassa ja Lapissa palvelevat saksalaisupseerit olivat saaneet käskyn lähettää tavaransa Saksaan. Ruotsin sotilaslähteistä kuultiin jo elokuussa Lapissa olevien saksalaisyksiköiden olevan vetäytymässä kohti Norjaa. Elokuun jälkipuoliskolla Saksan Pohjoisen Armeijaryhmän mahdollisuudet puuttua Suomen ratkaisuihin olivat enää marginaaliset. Mannerheim itse kertoi 8. elokuuta saksalaisten valmistautuvan evakuoimaan ja korosti, ettei Suomessa ollut enää saksalaisten organisoiman vallankehityksen vaaraa. Ulkoministeri ja Päämajan tiedustelupäällikkö esittivät jo 23. elokuuta eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle Saksan kannalta äärimmäisen pessimistisen tilannekatsauksen eivätkä jättäneet kansanedustajia epä tietoisiksi sodan lopputuloksesta.

Ei Saksan vaara Mannerheimia enää hänen presidenttikautensa alussa pidetty. Liittoutuneiden panssarikilojen

Tämä Juhani Suomen teos nostattaa edelleen tuntoja

vyöryessä kohti Pariisia ja Saksan itärintaman horjuessa Saksan aktiivisen asioihin puuttumisen vaara oli jo ohi. Mannerheim itse tunnusti myöhemmin, että Suomen olisi pitänyt etsiä rauhaa jo varhemmin, koska Saksalla ei ollut enää riittävästi joukkoja Suomen valtaamiseen.

Tuossa vaiheessa Mannerheimia pidättelivät jo muut syyt. On tavattu korostaa Mannerheimin kylmää suhtautumista Saksaan. Hänen reaktionsa elosyyskuulla 1944 viittaavat kuitenkin siihen, että runsaan kolmen vuoden aseveljeys oli vaikuttanut häneenkin. Niin moneen otteeseen ja niin monille saksalaisvaikuttajille hän korosti sympatioitaan. Hän halusi Saksa kohdeltavan hienovaraisesti ja kaikilta osin korrekisti. Kuvaavaa on, että hän vältti johdonmukaisesti ottamasta kantaa rauhanpyrkimykseen ennen sotamarsalkka **Wilhelm Keitelin** vierailua. Senkin jälkeen hän lykkäsi ratkaisua, koska oman tunnustuksensa mukaan halusi vielä odottaa ja

Syyskuussa Harjavaltaan

■ Historian Ystävään liitolla on jälleen edessä mielenkiintoinen kotimaanmatka. Kuten aiemmin on jo kerrottu, retkemme suuntautuu syyskuussa **Emil Cedercreutzin** museoon Harjavaltaan.

Cedercreutz (1879–1949) kuuluu epäilemättä Suomen kuvanveistotaiteen aateliin. Hän itse kuului myös Satakunnan aateliin. Emilin veri veti jo pikkupoikana taiteeseen. Vanhempiensa toivomuksesta hän tosin aloitti juridiikan opinnot, mutta ne olivat nuorelle miehelle tervanjuontia. Hänen kolme veljeään koulutettiin por-

nähdä ”onnistuu Saksa uudessa voimainponnistuksessaan”.

Edelliseen tavallaan kytkeytyen marsalkan menettelyä ohjasi myös halu välttää jäämästä historiaan hävinneenä sotapäällikkönä. Siksi hän lykkäsi ratkaisuja ja antoi tavallaan suursodan kullek ratkaisuvallan siitä, mihin suuntaan Suomi tulisi kallistumaan. Pienessä piirissä hän valitti, miten vaikealta tuntuisi ylipäällikkönä vaatia taistelun lopettamista. Lähettiläs **Georg Gripenberg**, joka sukulaismiehenä pääsi ehkä lähimmäs marskia, tulkitse useampaankin otteeseen hänen esittämänsä niin, että tämä mitä ilmeisimmin pohti yhä sodan jatkamisen mahdollisuutta. Vielä välirauhan solmimisen kynnyksellä marsalkka-presidentti tutkaili **Väinö Tannerilta**, olisiko SDP saattavissa taistelujen jatkamisen tueksi.

Klinge väittää minun selittävän Mannerheimin ”vitkuttelua” tämän oikuttelulla, väsymyksellä ja turhautumisella. Väite on perätön. Sen sijaan olen kyllä kiinnittänyt huomiota marsalkan luonteeseen, jota lukuisten todistajien mukaan hallitsivat neuvottomuus, horjuvuus, kyvyttömyys tehdä päätöksiä sekä ainainen omasta jälkikuvasta huolehtiminen, mikä johti ”ikävien” päätösten kartteluun. Tämä teki hänestä vaikutuksille alttiin, mitä sodan jatkamista ajaneet lähivaikuttajat tietoisesti hyödynsivät.

Viimeisenä esteenä rauhan tiellä etenemiselle oli hänen syvä epäluolonsa ja kaiken aikaa kasvanut pelkonsa ”bolševikkeja” kohtaan. Pelot korostuivat, mitä lähemmäs ratkaisuja ajauduttiin. Eikä Mannerheim loppujen lopuksi ottanutkaan vastuuta solmitusta välirauhansopimuksesta.

Vyön alle löyntiin Klinge syyllistyy väittäessään minun ”pysähtyvän Mannerheimin heikkouden yksityiskohtiin ja suorastaan ilkkumiseen”. Olen käyttänyt

samaa metodia kuin **Urho Kekkonesta** aikanaan kirjoittaessani: terveydentilan osalta käytetään ensisijaisesti lääkärin arvioita ja toissijaisesti sellaisten lähipiiriin kuuluneiden kuvauksia, jotka olivat tekemisissä presidentin kanssa päivittäin. Kekkonen osalta minua on syytetty liiasta ”ymmärtävyydestä”. Nyt Mannerheimin osalta taas ”solvaamisesta”, vaikka metodi on sama. Tosiasiaksi jää lääkärin jo alkusyksystä 1944 esittämä arvio, että Mannerheimilta puuttuivat jo tuossa vaiheessa sekä fyysiset että psyykkiset edellytykset hoitaa virkaansa, johon oli vastikään antanut valita itsensä.

Mitä **Stig Jägerskiöldin** tulee, viittaa hänen teoksiinsa useaan otteeseen lähdevitteissä.

Lopuksi paras. Klingen mukaan Jägerskiöld on kuvannut Mannerheimin vuodet 1944–1951 ”jo hyvin”. Toisin sanoen turha muiden on enää repostella. Varmasti Jägerskiöldin teksti ansaitsee kaiken kiitoksen. Mutta tuskin Klingekään kiistää, etteikö lopputulos ole kuva, jonka sukulaispoika laatii suvun näyttävimmistä vesasta ja suhteellisen kapealla lähdepohjalla.

Olisiko syytä seuraavaksi julistaa, että jatkosodan synty tuli lopullisesti selvitettyksi jo **Arvi Korhosen** teoksessa?

– JUHANI SUOMI

■ Toimitus kiittää emeritusprofessori Klingeä ja professori Suomea keskustelun avaamisesta. Jo pitkään toimitus on yrittänyt kannustaa lukijoita kommentoimaan kirjoituksia, väittelemään ja korjaamaan mahdollisia virheitä tai väärinymmärryksiä. Toivottavasti tämä avaus antaa puhtia muillekin.

– RISTO JUSSILA

varillisiin ammatteihin. Yhteiskunnan toiminnot eivät kuitenkaan jääneet Emilitäkään vieraksi; hänestä tulikin tärkeä satakuntalainen kulttuurivaikuttaja.

Emil Cedercreutzia kutsutaan Satakunnan eurooppalaiseksi. Tälle luonnehdinnalle on vahva pohja, sillä hän opiskeli kuvanveistoa laajasti mm. Brysselissä, Roomassa ja tietenkin Pariisissa. Vuonna 1912 hän piti ensimmäisen yksityisnäyttelynsä Ateneumissa.

Helsingin Kirkkokadun varrella sijaitseva Tieteiden talossa on edelleen Cedercreutzin töitä nähtävillä. Aiemmin niitä oli

enemmänkin. Historian Ystävään liittokin toimii kyseisessä rakennuksessa.

Retken paluumatkalla vierailimme Huittisissa ja käväisimme tutustumassa Huittisten museon **Risto Ryti** -osastoon. Rytiähän oli tunnetusti Huittisten oma poika.

Retki tehdään poikkeuksellisesti **sunnuntaina** 18. syyskuuta. Lähtö on tuttuun tapaan Helsingin yliopiston päärakennuksen edestä kello 8. Matkan hinta on noin 75 euroa. Mukaan mahtuu bussilastillinen historian ystäviä. Ilmoittautumisia otetaan vastaan liiton toimistossa.

Lahden historiaseminaari järjestetään jälleen ensi vuonna

■ Moni varmasti ehti jo pettyä kuultuaan, ettei tänä vuonna järjestettykään Lahden jo perinteiseksi käynnätyä historiaseminaaria. Pettymys jää kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä ensi vuonna seminaari on jälleen ohjelmassa. Järjestelytkin ovat jo hyvällä mallilla.

Seminaarin ohjat on ottanut vahvasti hypypysiinsä Lahden kansanopiston historianopettaja fil. lis. **Anna Halme**. Hän on talven aikana pohdiskellut jo melko pitkälle seminaarin rakennetta ja aihetakin. Tarjolla on vanhaa mutta aika paljon uuttakin.

Nyt on jo selvää, että seminaari on kaksipäiväinen. Kolmipäiväisyys oli ehkä

hieman raskasta, mutta se oli kuitenkin välttämätöntä valtionapujen vuoksi. Nytemmin säännöt ovat muuttuneet, joten yhden päivän voi helposti napsaista pois.

Tulevan seminaari aiheena on näillä näkymin historiallisen tiedon tuottaminen ja käyttö itsenäisessä Suomessa. Tilaisuudessa on tarkoitus käsitellä esimerkiksi Suomen historiaan liittyviä myyttejä ja vakiintuneita harhakäsityksiä. Suunnitelmissa on myös, että Helsingin Sanomien toimittaja **Ilkka Malmberg** kertoisi toimittajan työstä ja historiallisesta tiedosta. Aiheena olisi myös mm. liikunnan historia.

Kaksipäiväisyyden lisäksi suuri muutos olisi, että kumpanakin päivänä oli vain kolme luentoa. Kutakin esitystä varten olisi kommentoija. Myös yleisö

pyrittäisiin saamaan aiempaa näkyvämmän keskusteluun.

Ensimmäisen päivän ohjelmassa iltapäivällä olisi erityisohjelmaa. Ensi vuodelle on suunnitteilla erityinen historiatiori, jossa eri yhteisöt esittäisivät taivasalla tai tellassa toimintaansa historiatiedon tuottajana ja käyttäjänä. Tori sopisi varmasti myös Historian Ystävien liitolle esiintymispaikaksi.

Koko alkuvuoden on tavoiteltu jo mahdollisia esitelmöitsijöitä. Äkkiseltään tuntuu siltä, että ensi vuoden ohjelma olisi vahvasti kulttuurihistoriapainotteinen.

Tarkoituksena on hakea hankkeelle myös Suomi 100 -statusta. Tällöin ilmoitteluun voisi käyttää kyseisen ohjelman logoa.

Mikä ihmeen "äs-duuri"?

■ *Toimitus oli jo valmiina heittämään romukoppaan ajatuksen julkaista pieniä ja hauskoja tarinoita kuuluisista historian hahmoista. Yleisradion pitkäaikainen musiikkipäällikkö **Antero Karttunen** pelasti kuitenkin tilanteen kirjoittamalla tositapahtuman **Sibelius-asiantuntija Erik Tawaststjernan** kohtalosta radion studiossa. Jokainen, joka on seurannut tv:stä uudenvuoden konserttia Wienistä, tuntee takuuvarmasti Karttunen äänen. Tässä hänen kertomansa tarina:*

Erik Tawaststjerna oli klassisen musiikin loistokkain esitelmöijä radiossa. Hänen Sibelius-sarjansa veroista tuskin enää syntyy. En ole kohdannut henkilöä, joka Tawaststjernan tavoin pystyisi liittämään tarinoihinsa myös koko laajan klassisen musiikin kentän assosioiden joskus hämmennyttävällä tavalla vasta studiossa keksimänsä katkelman jostakin aivan etäisestä oopperakohtauksesta tai pianokappaleesta, vaikka Sibeliuksesta puhuttiinkin.

Tawaststjernalle oli aina osoitettu tukitoimittaja, joka osallistui esitelmän luomisprosesseihin yöllä kotiin tulleita puheluita myöten valmiina aina aamuksi

toimittamaan etsityn aineiston, useimmiten äänilevyn. Tawaststjernalle sopivina iltoina hänelle varattiin pitkiä äänitysajoja, koska esitelmöitsijä saapui studioon epämääräinen, hajoava, numeroimaton paperipinkka kinalossa, kirjoituskohteisessa ja hartioilla vielä varaturkki kylmetymistä vastaan. Vasta studion rauhassa esitelmän lopullinen muoto vihittelen hahmottui.

Kenellekään toiselle ei moisia vapauksia ja apuvoimia olisi pystytty antamaan, mutta Erik Tawaststjerna oli luku erikseen: vastineeksi "uhrauksille" radio ja kuulijat saivat sarjan todellisia kultapaloja, unohtumattomat yli sata Sibelius-esitelmää.

Sitten itse juttu, joka lienee vain vanhojen radiolaisten mahdollisesti tuntema. Osallistuin sillä menestyksekkäästi yhtiön sisäiseen kaskukilpailuun vuonna 1990. Erik Tawaststjernalle oli yleensä aina toimittaja auttamassa äänitystä teknisen henkilökunnan lisäksi. Jonakin hetkenä tämä toimittaja oli hetkeksi poistunut ilmeisesti hakemaan äänilevyarkistosta äkkiä tarvittua äänitettä ja puhuja oli jäänyt yksin tarkkailijan kanssa ja päättänyt jatkaa käsikirjoituksen lukemista.

Juuri 1980-luvun lopulla YLEssä tehtiin päätös, että f on aina äf, ei enää ef ja s on äs eikä es jne. Määräystä ei niin tarkoin noudatettu, joten tarkkailijat saivat ohjeen keskeyttää puhujia, jos vanha muoto putkahtaisi esiin.

No, professorimme pääsi esitelmäsään Es-duuri sinfoniaan, jolloin nuori, vain puhe-esityksiin tottunut tarkkailija keskeytti ystävällisesti äänityksen ja korjasi essän ässäksi. Tarvittaisiin filminpätäkä kuvaamaan hämmennystä, johon hämähäkimäinen puhuja joutui, ja koska hän ei milloinkaan halunnut loukata ketään, kaikkein viimeiseksi avustavaa tarkkailijaa, aikoi hän lopulta toteuttaa esitettyä toivomusta. Mutta kuullessaan suustaan käsitteen Äs-duuri, joutui miesparka täysin epätoivon partaalle. Tarkkailija sai pitkän esitelmän e-sävelestä, sen edessä olevasta alennusmerkistä ja sävelen muuttumisesta tuolloin essiksi, ei ässäksi.

Kaikki päättyi onnellisesti ja toimittajakin tuli paikalle. Suomen kansa sai jälleen unohtumattoman ohjelman nautittavakseen, eikä kukaan voinut aavistaa pientä hässäkkää, jonka alennettu ei oli aiheuttanut.

– ANTERO KARTTUNEN

Haikin painaja konkurssiin

■ Vuosien aikana on valitettavasti totuttu, että *Historiallinen Aikakauskirja* ja sen mukana *Historian Ystävä* ovat ilmestyneet myöhässä suunnitellusta. Tämäkin numero ilmestyy nyt ilmeisesti hieman myöhässä. Syy myöhästymiseen on kerrankin ymmärrettävä: lehtiä painava Vammalan Kirjapaino asetettiin juuri Vapun alla oikeuden päätöksellä konkurssiin.

Haikilla on jo pitkään ollut ongelmia kyseisen painotalon kanssa. Painotyöt ovat olleet usein myöhässä, eikä yrityksen johtoa ole juuri tavoitettu kertomaan syytä. Asiakkuutta Haikin puolelta on pidetty kuitenkin tärkeänä, sillä toisin kuin nykyisin yleensä muilla painotaloilla, Vammalalla on ollut tarjottavanaan myös taittopalvelu.

Niin Haikin kuin Ystävienkin numerot saatiin kuitenkin painetuiksi. Tuiki tärke-

än taiton hoiti Haikin kansikuvantekijä ja Ystävän taittaja **Miia Huttu**. Kiitos siitä. Ongelmia tuotti myös se, että aluksi taittopohjan saanti Vammalasta oli epävarmaa.

Vammalan Kirjapainolla on viime vuosina ollut vaikeuksia. Lehtitietojen mukaan yhtiön liikevaihtokin on puolittunut parissa vuodessa. Toivottavasti aikakauskirjan painattaminen saadaan pian vakaalle pohjalle.